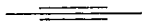

egész nevelőtestület összehangolt munkája vezethet. Természetesen ehhez ideális körülményeket teremtené, ha a pedagógusok életszemlélete minél közelebb kerülne egymáshoz. Jókai Anna Selyem Izabellái, akik ecetesen savanykás léghőrt terjesztenek maguk körül, aligha alkalmasak arra, hogy derűs életszemléletet sugározzanak környezetükre. Ehhez a borsodi Gőz Pálhoz hasonló egyéniségekre van szükség, olyan tanítókra, akik erdei sétákon a pöffeteg gombákról azonnal felismertetik tanítványaikkal életünk mindenféle kis és nagy királyait. Úgy, ahogy Petőfi a síkságban a szabadságot, József Attila a nyárban a forradalmat érlelő időt, Ady az ugarban is a magyar feudális társadalmat látta és láttatta. Valahányszor elmondjuk, hogy pedagógiánknak a gyermeki személyiségeket kell sokoldalúan fejlesztenie, gondoljunk arra is, hogy ez a feladat *életszemléletük fejlesztését, irányítását is tartalmazza.*

KISS ALBERTNÉ
Debrecen

Együttműködés a családi életre nevelésben

Ha társadalmi feladattá emelünk egy ügyet, ködösebbé válhat a felelősség. Mivel közben például az ifjúság nevelésében érdekelték együttműködésére, összehangolt tevékenységére hivatkozunk, gyakorta éppen a felelősség áthárításának, az egymásra várásnak vagyunk a tanúi. Mennyivel szívesebben beszélnek a szülők is az iskolában tapasztalt nevelési hibákról, kihagyott vagy elrontott helyzetekről, ahelyett, hogy saját gondjaikról, a szülői szerep konfliktusairól váltanának szót egymással. Másokról szólva fölényesen bírál, aki a saját feladatát sem képes betölteni.

Az együttműködés készségének és képességének fejlesztése teheti eredményesebbé a *családi életre nevelést* is. A 70-es évek programja a családpolitika részeként társadalmi rangra emelte ezt a nevelési feladatot. Arról vitatkoztunk akkoriban, hogy ki végezze, hogy fel lehet-e, fel kell-e menteni a családot a részt vállalásból. És ki nevelje e feladatra a pedagógiai kultúrával nem rendelkező szülőket? A pedagógus helyett szívességből dolgozik-e az orvos, amikor osztályfőnöki órákat tart, klubfoglalkozást vezet az iskolában gyerekeknek, szülőnek?

Azóta csillapult a vitakedv, kevesebb az e témával foglalkozó írás, eszmecsere. Érdektelenséget vagy a bizonytalanság eloszlását jelzi a hallgatás? Hogy érdektelenséget semmiképp, arra bizonyoságul említem az Egészségnevelési Szövetség, a Magyar Család- és Nővédelmi Tudományos Társaság 1982 őszén Debrecenben tartott regionális konferenciáját a családi életre nevelés helyzetéről és feladatairól. Oly sok érdeklődő jött el az újsághíre, és annyian kértek szót a vitában, hogy a férőhely és az idő egyaránt kevésnek bizonyult. (A közelmúlt vitái jutottak eszembe arról, hogy kötelezővé tegyük-e a pedagógus-továbbképzést. A jelek szerint a jó témaválasztás, tartalmas, ígéretes program vonzza az embereket, a kötelezőség pedig gyakorta inkább csökkenti az érdeklődést.)

Az osztályfőnökök, igazgatók, szakfelügyelők részvétele bizonyára azzal magyarázható, hogy nevelőmunkájuk hatását mások nézőpontjából is szeretnék érzékelni. Hoztak-e értékelhető eredményeket a mintegy tízéves aktív családpolitikai intézkedések – köztük a tantervi anyagként szereplő családi életre nevelés? Az orvosok, egészségügyi dolgozók beszámolóit nem adtak okot derűlátásra. Népesedési helyze-

tünk alakulása, születési, halálozási statisztikánk, a házasságok stabilitása – továbbra is kedvezőtlenül alakul. A tizenévesek nevelésének jelentőségét, a felnőttek felelősségének súlyát érzékeltette vetített képes előadásában a DOTE Szülészeti Klinika igazgatója. Érzelmi hatások keresése helyett cáfolhatatlan tények sorakoztak az OCS-GYI főigazgató főorvosának előadásában is. A valóság feltárása, sokoldalú elemzése növelte az együtt gondolkodás készségét és a cselekvési kedvet. A vitafórum a „Hogyan tovább?” címet viselte.

Hogyan tovább?... Megoldottnak látszik a témában érdekeltek korábbi dilemmája a felelősségről és a közreműködésről. Senki sem vitatta az iskola, a pedagógusok meghatározó szerepét, mint ahogy természetesnek tartották az ifjúsági és körzeti orvosok, hivatásos egészségnevelők közreműködését is. Jóllehet, 1980-ig kaptak felkészülési időt a pedagógusok, hogy pótolják a szükséges ismereteket, az orvosok, védőnők nem szándékoznak kivonulni a tanórai és tanórán kívüli foglalkozásokról. Érzik, hogy szükség van rájuk, és hivatásuk gyakorlásában sem mondhatnak le a nevelő, megelőző szerepről. A résztvevők számára bizonyára emlékezetes marad a védőnők, gyermek- és körzeti orvosok hozzáértésre és felelősségre valló beszámolója az egy személyhez kötődésről, egymásra épített ismeretanyagról, a családi nevelés hézagainak pótlásáról vagy a család nélkül nevelkedő állami gondozottak halmozott nehézségeiről. Hallottunk arról is, hogy a közművelődésben dolgozók mit tesznek a felnőtt lakosság neveléséért, a szülői feladatokhoz szükséges pedagógiai műveltség fejlesztéséért.

Elismerésre méltó *egyéni* ambíciók, elképzelések és cselekvőkészség jellemezték az eszmecserét, a résztvevőkben mégis hagyott valamiféle hiányérzetet. Keveset hallottunk az *együtműködés*ről, az egyéni erőfeszítések hatását felerősítő team-munkáról. Vagy ez csak elképzelés maradt, és valójában nincs ideje egymásra figyelni az ifjúság egészségneveléséért felelős partnereknek? Miközben a korszerűsítés jegyében az integráció programját hirdeti a pedagógiai szakirodalom, elgondolkozhatunk azon, hogy az együtműködés szerényebb feladatára mennyire van hajlandóságunk és képességünk. „Benn üljön-e az osztályfőnök az iskolaorvos által tartott órán?” problémája helyett szívesebben hallanánk arról, hogy az együtműködés jegyében mit tett az orvos, a védőnő és a hivatásos nevelő egymás szakterületének, műhelymunkájának megismerése-megismertetése, a beavatás, a családi életre nevelés összehangoltabb hatásrendszere érdekében. Nem alaptalan a gyanú, hogy tapasztalatok híján kevés erről a mondanivaló.

Tanúi lehettünk néhány téves nézet oszlatásának. Ilyen érvényességi idejét túlélt vélemény, hogy a pedagógusképzők, orvosi egyetemek, egészségügyi főiskolák hiányos *felkészítésében* és a továbbképzés hézagaiban keresendő a kudarcok forrása. Az irodalommal ma is alátámasztható, jól hangzó érv, csak éppen a tanácskozáson felszólalók cáfolták igazságtartalmát. (Jó rendezői ötlet, hogy gondoskodtak a vélekedések, elképzelések hiteles kontrolljáról: középiskolás diákok, egyetemi hallgatók jelenlétéről.) A 70-es évek közepétől a nevelésméleti tankönyvekben és a gyakorlati képzés anyagában szerepel a téma. A szakemberképzés, a speciális feladatokra való felkészítés minősége továbbra is vitatható ugyan, de teljes hiányáról beszélni tévedés. Nyilvánvalóan másról, többről van szó, mint elsajátítható ismeretek hiányáról, módszertani műhelygyakorlatokban való járatlanságról. Teljesebb eredménnyel járna, ha a hivatásszeretet erősítését, a nevelői helytállás előkészítését a különböző szaktudományok képviselői épp úgy feladatuknak tekintették, és magatartásukkal hitelesítenék, mint a neveléstudomány tanárai.

A magunk mentségére felhozott érvek között szokás emlegetni a *továbbképzés* elégtelenségét is, pedig az időigényes tanfolyamoknak nemcsak a lehetősége, hanem

a szükségessége is csökkent a bevezetés időszakához képest. A felkészülést, az önképzést azóta minden igényt kielégítő szociológiai, orvosi, etikai, pedagógiai szakkönyvek, publikációk, ismeretterjesztő munkák és módszertani anyagok segítik. Van miből megszerezni, kiegészíteni vagy elmélyíteni a szakismeretet!

Hiányoznak viszont a jó *tapasztalatleírások*: a gyakorlati munka folyamatának valóságghú bemutatása, elemzése és a mások számára is hasznosítható tanulságok megfogalmazása. Nem tekinthető szerencsés tünetnek, hogy az országos és megyei pedagógiai pályamunkák között mind kevesebb az e témával foglalkozó, holott az évek múltán nagyobb a lehetőség a buktatók jelzésére és az eredményes módszerek átadására.

A képességek oldaláról közelítve a témát, semmiképpen sem vádolható egyoldalúan a képzés és a továbbképzés. Jóllehet, a pályakezdők elégedetlenségének épp itt van a gyújtópontja, a képzés zavarai azonban nem kisebbíthetik az első munkahely, a befogadó, segítő, ellenőrző és önbizalmat adó *munkaközösségek* szerepét. Nagyjából itt dől el, hogy a nevelőmunkához szükséges képességek, a hatni tudás hogyan fejlődnek, sikeres, örömteljes vagy kétségekkel küzdő, kiábrándult, magára maradt életpályához ad-e impulzusokat a környezet. Nemcsak az egyénen, hanem a szakmai csoporton is múlik, hogy tudását, emberségét gazdagítva, folytonos önfejlesztéssel, az újabb, változó igényeknek is megfelelni képes, eredményes nevelő lesz a pályakezdőből.

Miközben az ismeretek hiányát, a feltételek nehézségeit tették szóvá a felszólalók, kimondatlan maradt a sok probléma közös forrása: az érzelmi erők lazulása, az *emberi kapcsolatok* minősége az iskolában és a családban. Pedig ez is csökkenteti a nevelői törekvés, a tananyag megújításával, az újabb követelményekkel lépést tartani igyekvő mérhetetlen erőfeszítés hatását. Épp arra nem marad elég idő és energia – mert a szándékban nem kételkedhetünk –, hogy a tanítványok belső világára, személyiségük alakulásának sorsfordító helyzeteire figyeljünk. A helyes életvezetést és a majdani házastársi, szülői szerepre való felkészítést nem lehet feladatlapokkal mérhető tananyagként kezelni. A tanári szónak hitelt adó magatartás, a bizalom, a szeretet, a figyelem légköre teszi hatékonná az erkölcsi nevelést. Ehhez adhat ösztönzést és ráhangoló háttérrel a nevelői kisközösségek feszültségoldó, az adott feladatok megoldásán túl, a nevelő hivatás teljességére készítő ereje.

Az a közismert vélemény is ismétlődött a tanácskozáson, hogy társadalmunkban nincsenek határozott *erkölcsi normák*, ezért oly nehéz, gyakran hiábavaló a nevelés. Valójában letisztultak a viták a család szerepéről, szexualitikáról, magatartási normákról. Általános elfogadtatásukért, ellenőrzésükért és a közvélemény formálásáért kellene többet tenni az iskolának, a munkahelyeknek, társadalmi szervezeteknek és a tömegkommunikációnak. Az iskolának azzal, hogy az értékek átrendeződésének időszakában, az ellentmondásokkal terhes környezetben a jelen társadalmi gyakorlat jobbitására, önmagunk túlhaladására készíti fel a gyermekeket. Kétségtelen, hogy a felnőttek – különösen a szülők, tanítók – viselekedésmintája, gondolkodása, életmódja befolyásolja, gyakran devalválja a nevelési programok hatását, az iskolának azonban mindenkor vállalnia kell az eligazodás segítségét és a jövőt építő életcélok, személyiségjegyek alakítását.

A munkahelyről szólva sokan hivatkoztak már arra, hogy nagyvonalúan figyelmen kívül hagyják a dolgozó minőségében, jutalmazásában, kitüntetésében a családi kötelezettségek elmulasztását. Miért kell a veszélyeztetettségig elromlani a családi légkörnek ahhoz, hogy tudomást szerezzenek a nevelő funkció elhanyagolásáról?! A magánügy-közügy dialektikáját nem elég deklarálni, a nevelés valójában akkor válik

társadalmi ügyé, ha az intézmények, szervezetek, munkahelyek és a közoktatás gyakorlatában nagyobb az összhang, az egymást felerősítő hatás.

Nagyvonalúságot, közönyt említettem, de nem ritkán támad olyan érzésünk is, hogy az ifjúságnak készített folyóiratok, rádió- és televízióműsorok törekvéseink ellenében hatnak, népszerűsége törekedve, kiszolgálói káros divatáramlatoknak. Pedig a közvéleményt nem elég megismerni és kiszolgálni, formálását is vállalni kell.

Az évek múltán ritkulnak a családi életre nevelés jelentőségét, tartalmát, formáit méltató írások és az e témáról tartott tanácskozások. Úgy látszik, minden lényeges dolgot elmondtak róla, ismertek a lehetőségek és a nehézségek. Kellemetlen is a téma, mert az erőfeszítés nem jár megnyugtató eredménnyel. A helyzet elfogadásának, a megszokott érvekből épített önvédelemnek azonban csak addig van szerepe, amíg *nézőpontváltásra* nem kényszerülünk. Ez történt a más szakmabeliek tényeket, adatokat, társadalmi, egészségügyi fejleményeket bemutató konferenciáján.

A serdülőkori, ifjúkori pszichoszomatikus ártalmak következményei, a családi élet zavarainak újratermelődése, az észérvek és a felelősség súlya erősíti azt a meggyőződést, hogy a „hátszág” utánpótlását kell visszaszorítani. Ezért emlegetik refrénként az iskoláskort és az iskolát. Meggyőződhettünk róla, hogy nem az áthárítás szándékával. A konferencián jelenlevő pedagógusokban tiszteletet ébresztett a hozzáértésnek, a figyelemnek, a felnövekvő nemzedék feltésének és a cselekvőkészségnek a megnyilatkozása. Erősítette a jobb együttműködés igényét, a találkozási pontok keresését, a sok esetlegesség után az egymásrautaltság, szükségszerűség felismerését. Az sem baj, hogy közben indulatok kavarogtak, biztosnak hitt vélekedések dőltek meg.

DR. RÓNAI BÉLA
Szekszárd

Beszédművelés a távoktatásban

A *beszédművelés* mind a mai napig eltérő jelentésben használt elnevezés. A szakembereket az egységes terminológia kidolgozásának szükségességére figyelmezteti. Én a legtágabb értelemben használom, azaz nemcsak az elhangzó beszéd megvalósításához szükséges formai-technikai ismereteket és készségeket jelölöm vele, hanem a helyes kiejtést, sőt azt is, amit az általános iskola új nevelési és oktatási terve *beszédfejlesztésnek* nevez.

Az általános iskola régebbi és új tantervéből egyaránt logikusan következik, hogy az óvodai, valamint az általános iskolai pedagógusképzés programja előírja a beszédművelés oktatását az óvónőképzőkben, a tanító- és a tanárképző főiskolákon.

A pedagógusok, illetőleg a pedagógusjelöltek beszédének művelése két okból is hangsúlyt kíván:

1. Végző soron minden beszélő, minden hivatásos beszélő beszédműveltsége – eredményeivel és hibáival együtt – a pedagógus beszédére vezethető vissza. (Ez a megállapítás csak akkor érvényes, ha maradt még bennünk valami a nem kötelező pedagógiai optimizusból.)

2. A pedagógusoknak továbbá nemcsak követendő, követésre érdemes mintát kell nyújtaniuk beszédükkel, hanem egy részüknek (óvónőknek, tanítóknak, magyar